

**ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ»)**

У статті робиться спроба схарактеризувати особливості організації самостійної роботи студентів технічних спеціальностей із навчальної дисципліни «Психологія ділового спілкування». Автор доводить, що самостійна робота студента має бути спрямована на засвоєння змісту навчального матеріалу з кожної дисципліни, на розвиток таких рис особистості, як здібність організовувати й реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва й допомоги. Науково організована самостійна робота обумовлює активізацію навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних спеціальностей; навчає самостійно працювати з науково-технічною та методичною літературою, здобувати необхідні знання, набувати практичні вміння й навички для формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Ключові слова: самостійна робота, студенти технічних спеціальностей, навчальна дисципліна, навчальний процес, викладач, творчі завдання, соціальні проекти.

Постановка проблеми. Концепція модернізації сучасної української освіти передбачає підготовку кваліфікованих, компетентних фахівців на рівні світових стандартів, соціально й професійно мобільних, конкурентоспроможних на вітчизняному, європейському і світовому ринках праці. Як свідчить міжнародна практика, сучасний фахівець у будь-якій сфері діяльності ефективно реалізує свої професійні здібності лише за умов засвоєння ним загальнолюдських гуманітарних цінностей, що формувалися попередніми поколіннями протягом століть.

Основними напрямками культурно-освітньої і науково-технічної інтеграції визначено впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці і техніці, поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС. Ці напрями займають особливе місце, оскільки, охоплюючи галузі вищої освіти, перепідготовку кадрів, науку, культуру, мистецтво, технічну і технологічну сфери, у кінцевому результаті вони спрацьовуватимуть на підвищення культурної ідентичності та інтеграцію до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього і науково-технічного середовища. Сьогодні у вітчизняній освітній практиці ми спостерігаємо певну колізію: з одного боку – новий Закон України «Про вищу освіту» [3] від 01.07.2014 регламентує зменшення кількості аудиторних годин, а з іншого, – формування висококваліфікованого фахівця передбачає відповідний час для його підготовки. Проблема професіоналізму, професійної компетенції пов'язана ще з одним соціально-психологічним феноменом – конкурентоздатністю спеціаліста. Знання сьогодні є єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з рівняння конкуренції, а знання можуть бути використаними лише шляхом кваліфікації спеціаліста. Сучасні та майбутні роботодавці зацікавлені у фахівцеві, який:

– вміє думати самостійно та вирішувати різноманітні проблеми, тобто застосовувати знання, отримані в процесі навчання;

– володіє критичним та творчим мисленням (сформованим у процесі навчання);

– володіє багатим словниковим запасом, який базується на вмінні застосовувати його адекватно до ситуації, глибокому знанні вивченого матеріалу з можливістю і бажанням його використання;

– вміє здобувати нові знання, тобто здатний до самоосвіти [4, 109–110].

Виходом з ситуації є належна організація самостійної роботи студентів. Їй потрібно приділяти особливу увагу вже з першого курсу. На жаль, за свідченнями викладачів вищої школи, інтелектуальний потенціал сучасної молоді з року в рік не стає кращим, а сучасна школа недостатньо готує учнівську молодь до самостійної роботи. У цих умовах на викладачів, які працюють зі студентами-першокурсниками, лягає чи не найбільша відповідальність – не лише формувати відповідні навички та розвивати уміння у майбутніх фахівців, але й навчати їх самостійно працювати. Це допоможе здійснювати корекцію самостійної навчальної діяльності серед менш підготовлених студентів та вдосконалити навчальну діяльність серед більш

результативних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації самостійної роботи студентів знайшло відповідне відображення у науковій та навчально-методичній літературі є однією з найдавніших проблем педагогічної теорії і практики. Її досліджували такі відомі класики, як: Ф.-А. Дістервег, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та ін. До вивчення питання самостійної роботи студентів у педагогічному процесі вдавалися вчені, серед яких слід відзначити Г.

Алова, В. Давидова, М. Данилова, Г. Кудрявцева, О. Матюшкіна, Н. Тализіну, Г. Щукіну. Проблеми впливу самостійної роботи на формування висококваліфікованого фахівця вивчали А. Алексюк, С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Буряк, В. Загвязинський, В. Козаков, Н. Левітов, І. Лернер, М. Нікандров П. Підкасистий, Н. Сидорчук, С. Солдатенко та інші. З позиції психологічної науки її розглядали Б. Ананьєв, П. Блонський, Л. Виготський, І. Гальперін, Н. Менчинська, С. Рубінштейн. Однак, незважаючи на значні досягнення у вирішенні означеної проблеми, багато питань, пов'язаних із нею, потребують подальшого вивчення. Зокрема, до сьогодні педагогічна наука ще остаточно не визначилася з особливостями організації самостійної роботи студентів різних спеціальностей. Звідси виникає потреба в дослідженні цього аспекту проблеми.

Метою нашої статті є обґрунтування та визначення напрямів оптимізації самостійної позааудиторної роботи при вивченні дисципліни «Психологія ділового спілкування» на прикладі студентів технічних спеціальностей Національного авіаційного університету.

Викладення основного матеріалу дослідження. Відповідно до нового Закону про вищу освіту і нових вимог до вищої професійної освіти зростає роль самостійної роботи студентів. В педагогіці самостійну роботу трактують як форму організації навчальної діяльності, яка здійснюється під прямим або непрямим керівництвом викладача, який має дотримуватися норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, прищеплювати їм любов до України, виховувати їх у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України та державних символів України; розвивати в осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, самостійність, ініціативу, творчі здібності [3].

На думку О. Рудницької, самостійна робота є найважливішою формою навчальної діяльності, що спрямована на виконання навчальних завдань, отже здійснюватися з допомогою і без допомоги та присутності викладача, мати репродуктивний і творчий характер [8, с. 141]. М. Нікандров зазначає, що це діяльність студентів, яка відбувається без участі та безпосереднього керування викладача, хоча спрямовується і організовується ним [6]. П. Підкасистий робить висновок про те, що це специфічний педагогічний засіб організації та керування самостійною діяльністю студента в навчальному процесі [7].

Ми погоджуємося з думкою дослідників, які вважають, що самостійна робота є основою будь-якої освіти і таким способом навчальної діяльності, за якого студентам пропонуються завдання і рекомендації до їх виконання; робота виконується без будь-якої участі викладача, але під його керівництвом. Отже, цей процес вимагає від студента розумового зосередження і напруження. Самостійну роботу розглядають у різних аспектах:

- як вид навчання у вищій школі;
- як організаційну форму навчання;
- як вид самостійної діяльності;
- як форму пізнавальної активності суб'єкта
- навчання [2, с. 88].

Означена робота спрямована на засвоєння змісту навчального матеріалу, на розвиток таких рис особистості, як здібність організовувати й реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва й допомоги.

У нашому дослідженні ми аналізуємо організацію самостійної позааудиторної роботи при вивченні дисципліни «Психологія ділового спілкування» для студентів технічних спеціальностей, яка є основою для формування професійних компетенцій майбутніх фахівців технічної галузі, які виявляються у процесі спілкування з колегами, керівництвом та у спільній професійній діяльності.

Метою викладання дисципліни є розкриття сучасних наукових концепцій, понять, методів та технологій міжособистісного ділового спілкування, що сприяють формуванню професійних компетенцій майбутніх фахівців технічної галузі.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни є:

- отримання знань про психологічні основи ділового спілкування та конфліктології;
- дослідження рівня розвитку комунікативних вмінь та конфліктності студентів;

- оволодіння системою способів та засобів ділового спілкування, що впливають на ефективність міжособистісної взаємодії;
- формування вмінь застосовувати обрані способи та засоби під час ділових розмов, колективного обговорення проблем, у виступах перед аудиторією;
- оволодіння стратегіями поведінки у конфліктній ситуації.

Організація самостійної роботи студентів має ґрунтуватися на певних концептуальних засадах: на низці наукових *підходів*, відповідному змісті, формах, методах і засобах навчальної роботи. Головними принципами організації самостійної роботи студентів-першокурсників виступають системний, діяльнісний, комунікативний, особистісний та культурологічний.

Системний підхід передбачає розглядати самостійну роботу студента-першокурсника у його тісній співпраці з викладачем, у зв'язку аудиторної і самостійної роботи, через забезпечення необхідною навчальною літературою та навчально-методичними посібниками і рекомендаціями, виконання самостійних завдань і їх контроль, взаємопов'язаний розвиток різних видів мовленнєвої діяльності.

Діяльнісний підхід у самостійній роботі студента спрямовує його залучення до активної практичної діяльності з застосуванням Інтернет-технологій та інтерактивних методів самостійної навчальної діяльності.

Комунікативний підхід у самостійній роботі передбачає підготовку студента до комунікативної діяльності та її здійснення під час самостійної роботи: а лабораторії, спілкуючись з іншими студентами, здійснюючи комунікацію під час читання і письмової діяльності.

Особистісний підхід покликаний враховувати мотиваційну сферу студентів та їх індивідуально-психологічні особливості при роботі з навчальними матеріалами.

Креативний підхід у процесі самостійної роботи студентів має на меті застосування інноваційних технологій при виконанні самостійної роботи та розміщення її у глобальних мережах.

Самостійна робота студентів технічного профілю передбачає також використання різних форм навчальної діяльності: *індивідуальної роботи; парної самостійної роботи; групової самостійної роботи.*

Найбільш ефективними методами організації самостійної позааудиторної роботи при вивченні дисципліни «Психологія ділового спілкування» ми вбачаємо 1) Інтернет-технології (соціальні мережі, web-ресурси, електронне навчання і т.ін.), які сприяють:

- здійсненню самостійної роботи з електронними матеріалами, використовуючи комп'ютер, мобільний телефон і т. ін.;

- одержанню консультацій, проведенню нарад, оцінюванню віддаленого експерта (викладача), можливість дистанційної взаємодії;

- створенню розподіленої спільноти користувачів, які ведуть спільну віртуальну навчальну діяльність;

- своєчасній неперервній доставці електронних навчальних матеріалів;

- стандартизації та сертифікації електронних навчальних матеріалів, технологій, дистанційних засобів навчання;

- формуванню та підвищенню інформаційної культури всіх учасників навчального процесу;

- засвоєнню, популяризації та передачі інноваційних педагогічних технологій, підвищенню ефективності діяльності педагогів;

- можливості розвивати навчальні web-ресурси;

- можливості у будь-який час, з будь-якого місця здобувати сучасні знання;

- доступності одержання освіти всіх бажаючих;

2) мультимедійні технології надають можливості:

- поєднання друкованого тексту, графічного зображення, відео, статичних фотографій та аудіозапису;

- вдосконалення методів доступу до інформації, робота з нетрадиційними джерелами інформації;

- індивідуалізація навчального процесу за змістом, обсягом і темпами засвоєння навчального матеріалу;

- поглиблення міжпредметних зв'язків;

- автоматизація процесів контролю та корекції результатів навчальної діяльності;

- підвищення об'єктивності оцінювання знань;

- можливість поєднання логічного й образного способів засвоєння інформації;

- забезпечення інтерактивності в навчальному процесі;

- розширення поля самостійності, розвиток творчих здібностей студентів в навчальній діяльності, перетворення майбутніх фахівців в активних суб'єктів педагогічної взаємодії;

- забезпечення зворотного зв'язку, широкі можливості діалогізації навчального процесу;

- максимальна адаптація процесу навчання до індивідуальних особливостей студентів;

3) методу соціальних проектів, який при підготовці майбутніх фахівців дозволяє:

- підвищити пізнавальний інтерес до дисципліни, що вивчається;

- покращити розуміння сучасних суспільних проблем;

- сприяти розвитку дослідницьких, комунікативних та творчих навичок прийняття рішень.

Важливим напрямком залишається психолого-педагогічне супроводження навчального процесу підготовки соціальних працівників у ВНЗ, яке має бути спрямоване на вирішення комплексу проблем – організаційно-управлінських, особистісних, соціально-психологічних, навчальних, розвивальних тощо.

Найбільш ефективний результат ми отримували від парної та групової роботи студентів при виконанні групових проєктів, підготовки презентацій, інсценізацій, міні-конференцій, круглих столів, прес-конференцій тощо. Проте найвищого результату студенти досягали розробкою соціальних проєктів на кшталт соціальної реклами на теми: «Проблеми ділового спілкування»; «Я і суспільство»; «Комплекси при спілкуванні»; «Мовні бар'єри»; «Державна мова – мова професійного спілкування» і т.ін. Проєкти містили авторські відеоролики, з власним сценарієм та індивідуальним акторським виконанням.

Проєкти мали конкурсний характер й розміщувалися на Ютубі для подальшого релізу

Висновки. Таким чином, самостійна робота студентів технічних спеціальностей відіграє важливу роль у формуванні професійних компетенцій у зв'язку із зменшенням аудиторних годин, що регламентується новим Законом України «Про вищу освіту», перенесення акценту на самостійну роботу. Ефективна організація самостійної роботи студентів ґрунтується на низці підходів, форм, методів, засобів навчання. Вона неможлива без використання інформаційно-комунікаційних технологій, які спрямовані на те, щоб навчити студента працювати самостійно, розвиваючи уміння самостійно аналізувати погляди представників різних напрямів психології на проблему структури особистості та практику спілкування; самостійно здійснювати психодіагностику, особливостей темпераменту, характеру, здібностей особистості, її ступінь конфліктності та комунікабельності; застосовувати способи прийому та передачі інформації у спілкуванні; досліджувати особливості переживання емоцій та почуттів у спілкуванні; проводити індивідуальну ділову бесіду; проводити переговори, ділові наради, дискусії; самостійно виступати перед аудиторією.

Самостійну роботу студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни «Психологія ділового спілкування» викладачу необхідно організовувати використовуючи інтернет-ресурси, роздатковий матеріал, відповідні методичні рекомендації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусак Т. М., Малінко О. Г. Підвищення самостійності студентів під час вивчення іноземних мов // Педагогіка і психологія. – 2000 – №4.
2. Журавльова Н. Самостійна робота студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі вивчення дисципліни «Концертмейстерський клас» / Н. Журавльова, І. Каленик // Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. – Серія: Педагогічні та психологічні науки. – 2013. – № 3 (68). – С. 86–95.
3. Закон України «Про вищу освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – <http://osvita.ua/legislation/law/2235/list/2>
4. Занина Л. В., Меньшикова Н. П. Основы педагогического мастерства / Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов н/Д.: Феникс, 2003. – 288 с.
5. Літвінчук С. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів у вищій школі / С. Літвінчук // Наукові праці. – Серія: Педагогіка. – Вип. 146. – Т. 158. – С. 65–69.
6. Никандров Н. Современная высшая школа капиталистических стран / Н.Никандров. – М.: Высшая школа, 1978. – 279 с.
7. Пидкасистый П. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении: теоретико-экспериментальные исследования / П. Пидкасистый. – М.: Педагогика, 1980. – 240 с.
8. Рудницька О. Педагогіка: загальна та мистецька: [навчальний посібник] / О.Рудницька.– Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2005. – 360 с.

Л. О. Хоменко-Семенова

ОРГАНИЗАЦИЯ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ (НА ПРИМЕРЕ ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПСИХОЛОГИЯ ДЕЛОВОГО ОБЩЕНИЯ»)

Резюме. В статье делается попытка охарактеризовать особенности организации самостоятельной работы студентов технических специальностей по учебной дисциплине «Психология делового общения». Автор доказывает, что самостоятельная работа студента

должна быть направлена на усвоение содержания учебного материала по каждой дисциплине, на развитие таких качеств личности, как способность организовывать и реализовывать свою деятельность без постороннего руководства и помощи. Научно организованная самостоятельная работа обуславливает активизацию учебно-познавательной деятельности студентов технических специальностей; учит самостоятельно работать с научно-технической и методической литературой, получать необходимые знания, приобретать практические умения и навыки для формирования готовности будущих специалистов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: самостоятельная работа, студенты технических специальностей, учебная дисциплина, учебный процесс, преподаватель, творческие задания, социальные проекты.

L. Khomenko-Semenova

OF INDEPENDENT TESTING WORK STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES (CASE STUDY ON DISCIPLINE «PSYCHOLOGY OF BUSINESS COMMUNICATION»)

Summary. *This article attempts to describe the features of independent work of students of technical specialties of discipline «Psychology of business communication.» The author argues that independent student work should be aimed at mastering the content of educational material in each discipline, the development of personality traits such as the ability to organize and implement its activities without external guidance and assistance. Research organized self-study causes activation of teaching and learning of students of technical specialties; taught to work independently on scientific and technical and methodical literature, acquire the necessary knowledge, skills and acquire practical skills for the formation of future specialists for professional work.*

Keywords: *independent work, students of technical specialties, discipline, the learning process, teacher, creative tasks, social projects.*